

UDK 050(497.4)''1933/1935'':821.163.6.09

Tone Smolej

Filozofska fakulteta v Ljubljani

POGLAVJE IZ ZGODOVINE *LJUBLJANSKEGA ZVONA*:
UREDNIK ANTON OCVIRK

Avtor se v pričujočem članku ukvarja z obdobjem (konec leta 1933–februar 1935), ko je ugledno revijo *Ljubljanski zvon* urejal Anton Ocvirk. Njegovo urednikovanje skuša rekonstruirati z doslej večinoma neznanim pisemskim gradivom.

The author examines the era from the end of 1933 to February 1935, when the eminent journal *Ljubljanski zvon* was edited by Anton Ocvirk. He seeks to reconstruct his editorship with previously mainly unknown correspondence material.

Ključne besede: Ljubljanski zvon, Anton Ocvirk, urednikovanje, pisemska korespondenca

Key words: *Ljubljanski zvon*, Anton Ocvirk, editorship, epistolary correspondence

1 Uvod

Septembra 1932 je *Ljubljanski zvon*, ki ga je tedaj urejal Fran Albrecht, objavil esej »Adamič in slovenstvo«, v katerem je Oton Župančič zapisal misel, da je Louis Adamič ob odhodu v Ameriko za sabo pustil vse, kar je evropsko in slovensko. Postal je pomemben pisatelj, kar pa na Slovenskem – ob kritiki, ki puščobo razglašala za estetsko dogmo – ne bi nikoli postal. Župančič je tudi poudaril, da je Adamičeva značilnost smeh, ki pa ga slovenski književnosti primanjkuje. Najbolj odmeven pa je bil Župančičev napad na t.i. »budne stražarje«, ki so v stalnem strahu za slovenstvo, kar lahko vodi v osamitev. Urednik Albrecht se je že ob objavi zavedal, da utegnejo takšne misli, s katerimi se sam ni strinjal, sprožiti burne odmeve. Svoje odgovore so pripravili Ferdo Kozak, Stanko Leben in Josip Vidmar. Tiskovna zadruga, lastnica in založnica revije, je videla v morebitni objavi teh člankov sovražno zaroto in se je zato uprla njihovi objavi. Albert Kramer, vplivni liberalni unitaristični politik in minister, je na sestanku Tiskovne zadruge 10. 10. 1932 zahteval, da ta založba napravi konec separatizmu v *Ljubljanskem zvonu* ter da prekine z dosedanjimi sodelavci separatistične barve.¹ Ker je celo Župančič menil, da ni razloga, da odgovori na njegov esej ne bi izšli, so se pričela pogajanja, ki pa so slednjič propadla. Prizadeti pisci so sporočili, da zaradi založniške cenzure ne morejo več sodelovati v reviji, urednik Albrecht pa je iz solidarnosti odstopil. Decembra 1932 je izšla knjižica *Kriza Ljubljanskega zvona*, v kateri so bili objavljeni vsi omenjeni članki, ista skupina pa je začela pripravljati novo, svojo revijo. T.i. kriza *Ljubljanskega zvona* je razdelila slovenske izobražence, saj je ustvarila razdor med nekdanjimi prijatelji, sodelavci in celo člani iste družine (Juž Kozak je ostal zvest *Zvonu*, njegov brat Ferdo pa je prešel v nasprotni tabor).

¹ B. Borko. Tiskovna zadruga [Zapisniki s sej]. NUK RMs 1171/VII.

V takšnih razmerah je urednikovanje reviji – potrebno je bilo zaključiti dvainpetdeseti letnik – prevzel Alfonz Gspan (v letu 1933 sta se mu kot sourednika pridružila še Božidar Borko in Tone Seliškar), ki je Antona Ocvirka, svojega starega znanca iz Kosovelovega krožka, takoj pozval k opredelitvi za *Zvon* ter mu na stežaj odprl vrata v revijo: »Prosim Te, Tone, izjavi se odkrito. Vsakršen nasvet, pomislek, zadržek, sploh beseda o tej stvari mi bo dobrodošla! Čutim, da gre zdaj za težje stvari. Če mi boš kaj zamolčal, potem boš sokriv na eventuelnih polomijah, ki jih bom storil. Najbližji prijatelji se zdaj muzajo in motajo.«² Ocvirk je bil očitno sprva nekoliko zadržan, saj je želel imeti od urednika podatke, kdo vse sploh še namerava sodelovati pri *Ljubljanskem zvonu*. Sam bi bil pripravljen objavljati le pod pogoji, da ne bi bil tangiran njegov čut za slovenstvo, da bi mu bila zagotovljena idejna svoboda ter da bo ohranjena kakovost revije, s čimer se je Gspan povsem strinjal.³

Skoraj istočasno se je oglasila še nasprotna stran, ki je napovedovala izid revije *Slovenska književna republika* (kasneje je izhajala kot *Sodobnost*). Tudi to revijo so pripravljali trije uredniki, ki so jih imenovali tudi »sol naroda«: Ferdo Kozak (leposlovje), Josip Vidmar (esej), Stanko Leben (listek). Če Gspan Ocvirku konec leta 1932 še ni mogel postrči z natančnim seznamom sodelavcev, pa mu je Leben v pismu zapisal podatek, da je večina starih najboljših sotrudnikov *Ljubljanskemu zvonu* odpovedala sodelovanje.⁴ Posebne izbire očitno slovenski publicist konec leta 1932 ni imel. Kot je zapisal Leben: »Sedaj je treba, da se odločite, ali boste sodelovali pri *Zvonu* ali pri nas.«⁵ Tako kot Gspan je tudi Leben Ocvirku ponudil mnogo tem in prostora. Zlasti pa ga je prosil za misli in refleksije: »Čim pregnantneje in ostreje bi bilo napisano, tem bolje za našo revijo, ki jo hočemo vso ostro, miselsko jasno in prodorno ter dinamično.«⁶ Čeprav je Leben pričakoval njegovo sodelovanje, pa je Ocvirk ostal zvest *Zvonu*.

2 Nastop urednikovanja

Manj kot leto dni kasneje, septembra 1933, je Ocvirk prevzel uredništvo *Ljubljanskega zvona* za prihodnje leto. Pripravljal je torej že 54. letnik te revije. V zapuščini se je ohranila rekapitulacija sklenjenega dogovora med novim urednikom in načelnikom Tiskovne zadruge Otonom Fettichom. Zaradi gospodarske krize se je založba odločila nekoliko skrciti obseg revije. Za nas so najbolj zanimivi odstavki, ki govorijo o usmeritvi revije. V dogovoru piše, da naj *Ljubljanski zvon* zastopa načelo svobodoumnosti in napredka, načelo slovenske kulturne in jezikovne samobitnosti ter načelo socialne pravičnosti, humanosti, mednarodnega sporazuma in miru. Izključeni so nekritični prispevki, vsebujoči drugačne svetovnonazorske programatske izjave, ki zastopajo idejo kulturnega niveliziranja in stapljanja. Prav tako so bili nezaželeni prispevki, ki bi polemično obravnavali dnevopolitična vprašanja ali zagovarjali strankarsko opredeljeno reševanje socialnega vprašanja. Z drugimi in preprostejšimi besedami, jugoslovanski unitarizem je bil prav tako nezaželen kot marksizem. Kramerjeva linija

² A. Gspan: Pismo A. Ocvirku (29. 11. 1932).

³ A. Gspan: Pismo A. Ocvirku (27. 12. 1932).

⁴ S. Leben: Pismo A. Ocvirku (31. 12. 1932).

⁵ Prav tam.

⁶ Prav tam.

je morala očitno popustiti. V tem dokumentu je posebej poudarjeno, da naj *Ljubljanski zvon* zastopa usmerjenost v kulturo zahodnega sveta, vendar naj prav v posebni meri upošteva srbohrvaško kulturo, kakor tudi ostale slovanske kulture. Sicer pa je Tiskovna zadruga Ocvirku dala proste roke pri izbiri sodelavcev, sotrudnikov – kot so tedaj rekli. Urednik se moral zavezati le, da bo revija izhaja vsakega prvega v mesecu.

Novi urednik se je širši javnosti predstavil dan pred Božičem 1933 v dnevniku *Jutro*. V intervjuju z Božidarjem Borkom je poudaril, da mora sodobna literarno-kulturna revija stremeti v dva cilja:

kazati mora v prvi vrsti ustvarjalno moč sodobnega literarnega snovanja, a obenem mora idejno krepko posegati v problematiko časa, teženj in razmer. Zato mora skrbeti za dognano, dovršeno poezijo in prozo, za globoko domišljene in tehtne ideološke, socialne, kulturno-literarne eseje, za važne znanstvene razprave, za objektivno kritično udejstvovanje (Borko 1933: 16).

Ocvirk je v intervjuju poudaril tudi, da mora biti revija priklenjena na kulturne vrednote slovenske preteklosti in sedanjosti, podčrtal pa je tudi nujnost svobodoumnosti: »kulturni napredek [je] tesno zvezan s svobodo« (Borko 1933: 16).

Šestindvajsetletni Ocvirk je bil najmlajši urednik *Ljubljanskega zvona* v vsej njegovi zgodovini.⁷ Pričakovanja so bila zato v kulturni javnosti velika. Takole je Ocvirku pisal Vladimir Levstik: »Veseli me, da si prevzel uredništvo in vse zaupanje imam vate, da spraviš ta počeni »zvonec« spet do glasu«. Tudi Slavko Grum je z veseljem prebral novico o novem uredniku: »Uverjen sem, da boste spravili revijo zopet na nivo, ki ga ni imela že mnogo let,«⁸ je pisal Ocvirku v pismu, ki doslej še ni bilo objavljeno. Pri pridobivanju sodelavcev pa sta bila novemu uredniku v oporo zlasti France Kidrič in Juš Kozak (Pirjevec 1959: 383). Novi *Ljubljanski zvon* so pričakovali tudi v nasprotnem taboru, ki je že leto dni izdajal revijo *Sodobnost*. Josip Vidmar (1934: 67) je menil, da je Ocvirk v vabilu za naročbo »nakopičil toliko obljub, da mu jih bo težko izpolniti«.

Prvega januarja 1934 je izšla prva številka štiriinpetdesetega letnika, ki jo je urednik Ocvirk pospremil z uvodnikom, v katerem je ugotovil, da svetovnonazorski, socialni, politični in moralni razkoli razodevajo največji razkol naših dni – krizo duha, brezup človeka samega. Novih temeljev sveta ne bomo gradili na miselnosti moralistov, kapitalistov ali cerkvenih dogem, marveč se bo nova oblika sveta dobojevala v borbi za resnico, pravico in medsebojno spoštovanje.

3 Poezija

Osrednji pesnik 54. letnika je bil gotovo Oton Župančič, ki je Ocvirku obljubil »svobodno nanizane kitice« iz svojih doživetij, ki so kasneje dobile naslov *Med ostrnicami*. Cikel je dobil ime po kopah žita in sena, ki so naredile na pesnika v Koči vasi velik vtis. Poleg doživetij iz sveta pod Snežnikom se v tem ciklu pojavljajo kitice, ki se dotikajo njegovih kritikov iz obdobja po objavi eseja »Adamič in slovenstvo«:

⁷ *Ljubljanski zvon* so tudi sicer urejali razmeroma mladi uredniki, njihova povprečna starost ob nastopu je bila 37 let. Pred Ocvirkom je bil najmlajši urednik Gspan (28), najstarejši pa Zbašnik (48).

⁸ V. Levstik: Pismo A. Ocvirku (23. 11. 1933).

⁹ S. Grum: Pismo A. Ocvirku (17. 11. 1933).

Jaz z bilko sem pripet na tla domača –
 kaj neki me ta modrijan uči! –
 Naj svet se s tabo vred še bolj prevrača –
 ta moja drobna bilčica drži! (Župančič 1934: 7).

Ta pesem je letela na Vidmarja, ki je Župančiča kasneje v oceni *Ljubljanskega zvona* označil za srditega pesnika (Vidmar 1934: 67). Poet *Ostrnic* mu ni ostal dolžan, saj se v novem ciklu pojavi takšen verz: »Nisem srdit, a glej, da se ne raniš« (Župančič 1934: 206). Poleg *Ostrnic* pa je Župančič v 8. številki objavil še pesem *11. oktobra 1934*, ki je bila napisana ob atentatu na kralja Aleksandra I. v Marseillu. To pesem je menda slovenska levičarska inteligenca sprejela s skepsjo (Pirjevec 1959: 503).

Pesnik Mile Klopčič pa je z objavo treh pesmi napovedoval izid svoje zbirke *Preproste pesmi*. Poleg dveh bolj socialnih pesmi je objavil tudi *Recept za pesnika*, v katerem je poudaril: »Zavedaj se, da pišeš za manjšino« (Klopčič 1934: 140). Največ verzov pa je v tem letniku objavil Tone Seliškar, ki se je predstavil s svojimi socialnimi pesmimi, pa tudi z ljubezenskim ciklom *Eros*. *Ocvirk* (1938: 461) je kasneje zapisal, da se v teh pesmih nebrzdana prvotnost telesne čutnosti sprošča z neukrotljivo ognjevitostjo poželenja in strasti. Miran Jarc je tedaj povsem upravičeno zapisal misel, da so te pesmi res zanimivo poglavje za Seliškarja.¹⁰

4 Proza

Najobsežnejši tekst, ki spremlja celotni 54. letnik, pa je roman *Črna roža*, ki ga je avtor Miran Jarc takole napovedal uredniku: »V tem romanu je prikazan svet žene kot bolj pozitiven od moškega, to je svet tiste navidezne pasivnosti, ki pa je za ženo idejna tvornost, medtem ko naš mož tolikrat razodeva resnično pasivnost«.¹¹ Gre za zgodbo o prasvetu, o posestvu, na katerem žive same ženske različnih generacij. Njihov red pa se zamaje, ko sem stopita moška. Prvi s svojo kapitalistično malopridnostjo pogubi tako posestvo kot gospodarico, drugi pa reši njeno sestro – »črno rožo«. Roman je poetična kritika kapitalizma, ki pa v drugem delu razvodeni v sentimentalno zgodbo.

Poleg Jarčevega je 54. letnik prinesel še roman *Človek brez krinke*. Njegov pišec France Bevk je obdelal resničen dogodek o tem, kako je bogata družina njegove žene prepustila mladega trgovca ječi, kjer je zbolel za jetiko, nato pa ga je zaprla v podstrešnico, ga osamila in čakala na njegovo smrt. Njegova žena je tako postala »vdova z živim možem«. Svojo tehniko pisanja je Bevk uredniku takole opisal: »Snov, da bi jo lahko obdelal sentimentalno, a ne bojte se. Vsebina ni nič, vse je odvisno od izraza. Pisano je na tisti psihološki način kot nekateri drugi moji spisi, le da bo deloma še bolj zgoščeno«.¹² Nekoliko kasneje je Bevk uredniku sporočil, da je »v zadnjem hipu« spremenil tip pripovedovalca in izbral prvo osebo, kar je gotovo prispevalo k večji prepričljivosti dela.

Najpomembnejši roman iz časa *Ocvirkovega* urednikovanja pa je gotovo Ingoličevo delo *Lukarji*, katerega prvi del je izhajal v 55. letniku. Pisatelj, ki je bil tedaj neznan

¹⁰ M. Jarc: Pismo A. Ocvirku (18. 6. 1934).

¹¹ M. Jarc: Pismo A. Ocvirku (21. 11. 1933).

¹² F. Bevk: Pismo A. Ocvirku (19. 11. 1933).

in si je zelo želel objave, ga je uredniku poslal na začetku novembra 1934. Ocvirk ga je menda prebral v eni sami noči, vendar še vedno ni bil prepričan, če si zasluži objavo v njegovi reviji. Prepričal ga je menda Oton Župančič, ki mu je dejal, da bo tekst že vreden objave, če ga ni odložil, preden ga ni prebral (Ingolič 1980: 37). Čeprav je Ingolič roman sprva naslovil tako, kot ga poznamo še danes (*Lukarji*), pa je v *Zvonu* izhajal pod naslovom *Zemlja in ljudje*, naslovno različico *Vas ob gradu* pa je Ingolič opustil, ker da je to nekoliko romantično in bolj primerno za kako ljudsko povest.¹³ Z novim naslovom je pisatelj želel poudariti odnos ljudi do zemlje, čeprav je v romanu govora tudi o grofčinem posestvu. Ocvirk (1938: 597) je kasneje v zvezi z *Lukarji* zapisal, da se Ingolič kljub stilni neuravnovešenosti in psihološki enostavnosti najbolj dosledno razvija v novo, stvarno povest, očiščeno vseh idealistično-romantičnih primesi in naivnosti. Sicer pa je Ingolič že v 54. letniku objavljal kratko prozo.

Med kratkoproznimi dosežki tega letnika je potrebno omeniti tudi Kozakove maske, ki jih je pisatelj objavljal že od konca dvajsetih let. V tej svoji zvrsti, ki je ime dobila po posmrtnih maskah, v katerih je izražena nepopačena notranja vsebina objekta, je sicer opisoval svoja doživetja, ideološke boje, usode ljudi v življenjskih trenjih, satire, estetske probleme (Kozak 1961: 63). Zlasti odmevna je bila maska *Pogovor s kritikom-etikom*, ki je fiktiven, literaren intervju pripovedovalca z nekim kritikom, v katerem pa bralcem ni bilo težko prepoznati Josipa Vidmarja. Kritikovi odgovori so bili namreč povzeti po Vidmarjevih resničnih izjavah (Munda 1992). Kozak je kritiku poočital, da so njegove kritike nenavadne, saj denimo neko dramo razglasi za nedognano, njenega umetnika pa za čarodeja. Vprašani pa odvrne, da mora pač kritik ustvarjati tudi literarno politiko. Intervju se dotakne tudi katoliške književnosti in Vidmarjeve misli, da je ta črni, vsakdanji kruh širokih ljudskih mas. Kozak je problematiziral tudi kritikove nenavadne sodbe o slovenskem narodnem značaju v času, ko Führer slavi orgije rasnega nacionalizma. Pogovor je imel precejšen odmev, v delu javnosti je požel odobravanje. Vladimir Levstik je v pismu Ocvirku zapisal, da je Kozak »Vidmarčeka zajahal – ne slabo, bi dejal«.¹⁴ Vidmar (1934: 67–69) pa je v *Sodobnosti* odgovoril kar s kritiko celotnega Kozakovega opusa. Maske so se nadaljevale. Za drugo številko je pripravil *Dvojni obraz*, novelo o odnosu med sinom in očetom, v deveti pa je izšla maska *Muni*, o mačku, ki spremlja družino v času gospodarske krize in je nastajal v času pisateljeve depresije.¹⁵ V tej maski je Kralj (2006: 211) prepoznal model dnevnika, ki je bil sicer značilnost slovenske kratke proze med obema vojnoma in ga je uporabljal tudi Slavko Grum, eden pomembnejših sotrudnikov Ocvirkovega *Zvona*.

V pismu, ki se je ohranilo v urednikovi zapuščini, je Grum pisal takole: »Priznati Vam moram sicer, da so se mi v poslednjih letih našivele stvari, ki ustvarjalnemu delu baš niso bile naklonjene, vendar imam vero, da bom mogel še kaj napisati«.¹⁶ Čeprav je obljubil, da bo črtico *Ljubezen v podstrešju* poslal še novembra, jo je oddal šele januarja naslednje leto. Črtica sicer govori o zanimivem odnosu med gospodinjo in pripovedovalcem. Tako kot v tem delu je Grum tudi v noveli *Matere*, ki jo je poslal

¹³ A. Ingolič: Pismo A. Ocvirku (30. 11. 1934).

¹⁴ V. Levstik: Pismo A. Ocvirku (19. 1. 1934).

¹⁵ J. Kozak: Pismo A. Ocvirku (1. 8. 1934).

¹⁶ S. Grum: Pismo A. Ocvirku (17. 11. 1933).

Ocvirku februarja s pripombo, da je bila deloma že objavljena v *Jutru*, uporabil model dnevnika (Kralj 2006). Gre za zdravniški dnevnik, ki je nastajal na podlagi Grumovih ginekoloških izkušenj, saj pripovedovalec opisuje več žensk, ki jim ni dano doživeti materinstva. Tudi v 55. letniku je Grum sodeloval z novelo iz bolnišničnega življenja *Deček in blaznik*, ki jo je zasnoval, ko je delal kot sekundarij v bolnišnici za duševne bolezni na Kodeljevem. Grum opisuje prijateljstvo med dečkom in bolnikom, ki se konča, ko otrok pacientu reče, da je nor: »Iz majhnega dečka je postal človek, doraščajoč človek, ki misli, dvomi in – dela hudo« (Grum 1935: 18). Ta stavek je zadnji, ki ga je Grum kdajkoli objavil.

V 55. letniku je Ocvirk natisnil tudi odlično novelo Vladimirja Bartola *Konjski smeh*, ki govori o židu, ki je hotel postati kozak, a so ga zato nadrejeni pripravili do samomora. Bi lahko v tem delu videli alegorijo antisemitskega nacizma?

Nekaj krajših proznih del pa je napovedovalo večje projekte. Ludvik Mrzel je tako objavil odlomek iz knjige *Trbovlje*, ki bi morala iziti pri Tiskovni zadrugi že leta 1933. To naj bi bila napol pripovedna, napol reporterska knjiga o preteklosti in sedanjosti največjega jugoslovanskega premogovnega revirja (Moravec 2006: 884). Medtem ko Mrzelova knjiga ni nikoli izšla, pa je Bratko Kreft leta 1936 v resnici izdal potopis po Grčiji in Turčiji *Med potniki in mornarji*, ki ga je v *Zvonu* napovedoval z *Zgodbo starega mornarja*.

5 Eseji in poročila

Med esejji pa je zbudil veliko zanimanja tekst »Poslanstvo besede« Vladimirja Levstika. Ker je pisatelj ta čas prevajal Tolstoja (»Inter Vojnam et mirum silent Musae«¹⁷), je lahko uredniku poslal le besedilo predavanja, ki ga je imel v Celju in Mariboru. Ocvirk ga je kasneje objavil kot uvodnik druge številke. V »Poslanstvu besede« je Levstik poudaril, da nas Slovence dela to, kar smo, naš jezik: »Ker smo ga imeli, zato smo. Dokler ga bomo imeli, toliko časa bomo« (Levstik 1934: 65). Avtor poudarja, da je jezik mogočna sila, ki dramatično duha in ga nosi k popolnosti in svobodi.

Esej je zbudil prijetna občutja. Miran Jarc je tedaj pisal Ocvirku, da je ta spis »nekaj tako lepega, nekaj tako toplega, da sem se kar čudil: ali je v nas še toliko srca?«¹⁸ Levstikov esej je pozdravil tudi *Slovenec* (13. 2. 1934) z naslednjimi besedami:

Zvon je potem takem danes spoznal, da je bi doslej na napačni, slovenskemu duhu tuji poti, in da je ljubezen do domačega jezika in sploh kulture najosnovnejše pravo slehernega naroda. Približal se je vsaj ob dvanajsti uri slovenski miselnosti Doma in sveta ter Sodobnosti. In kakor rečeno, kljub preteklosti, ki je bila za Slovence nevesela, se veselimo Zvonove konverzije in jo z zadovoljstvom kot kronisti beležimo.

V *Slovenčevih* kritiki se je prepoznal Borko (1934: 3), ki je poudaril, da so imeli nekdajni uredniki povsem podobno stališče do jezika. Ni šlo za vprašanje jezika, marveč za vprašanje, ali naj se *Zvon* spremeni v politični organ federalističnih stremeljenj in ali naj se dopusti politična ofenziva zoper napredne kroge, ki so ustanovile založbo.

¹⁷ V. Levstik: Pismo A. Ocvirku (23. 11. 1933).

¹⁸ M. Jarc: Pismo A. Ocvirku (13. 2. 1934).

V uvodniku tretje številke *Zvona* je Ocvirk (1934: 131) zavrnil takšne Borkove misli in poudaril, da mora ta revija čuvati slovenstvo, najsi bo Jugoslavija urejena tako ali tako. V *Sodobnosti* je obširno analizo spisa objavil Stanko Leben, ki se je dotaknil zlasti Levstikove teze, da vprašanje slovenskega jezika ni vprašanje, ki bi ga mogla veljavno rešiti politika, ampak izključno vprašanje življenjske moči tega jezika. Lebnovo (1934: 3) stališče je bilo takšno: »Če potem vidim, kako uvajajo v šole v tujem jeziku pisane učbenike, kako na uradnih tiskovinah ni materinščine, kako hira in propada gospodarska moč ljudi, ki govore ta jezik, da stežka kupujejo knjige [...], lahko skomignem z ramami, češ: kaj to! Notranja življenjska moč jezika je glavno.« Levstik je več mesecev kasneje takole ocenil Lebnovo kritiko:

Če bi bili nagibi čisti, bi tudi Lebenček ne bil zavzel nasproti mojemu članku tako nesnažnega, podtikljivega stališča. Sicer pa – naj me piše! Prekmalu bo prišel čas, ko bomo prepustili mesto drugim, pametnejšim generacijam (s tem ne merim na današnje embrione!), čas, ki ne bo ničesar več vedel ne samo o V. Levstiku, ampak niti o gospodu Lebnu! Tako Ti povem, da se mi zdi prdec najzadnjega savinjskega flosarja razmeroma vendarle pomembnejši za prihodnost slovenstva in Jugoslavije kot ves duh te naše sodobne inteligence!¹⁹

Tudi Ocvirk (1934: 136) je Lebnovo pisanje o Levstiku zavrnil kot krivično, Vidmarjevo kritiko *Zvona* pa je označil za demagogijo. Vidmar pa je odgovoru vzel v bran Lebna in zapisal, da se je *Zvon* očitno poveznil na Ocvirka in da ga bo lepega dne celo pokopal: »Za nas je vsekakor. Opravili smo ž njim, pa naj poslej uganja še tak trušč pod svojo čudovito streho« (Vidmar 1934: 179).

Mnogo zanimanja javnosti je sprožilo tudi objavlanje Cankarjevih pisem Govekarju, ki jih je naslovljenec tudi izdatno komentiral. Gre za izjemno zanimivo korespondenco, v kateri je Cankar pisal o svojih prvencih, o svojem branju ter o svojem odnosu do Aškerca. Ker je v pismih omenjeno mnogo tedaj še živečih sodobnikov, se jim je Govekar (1934: 95) takole opravičil: »Saj vsi vemo, da ni mogel in znal nihče tako ljubiti in tako sovražiti, kakor nas je ljubil ali pa sovražil Ivan Cankar ... Vendar smo pa lahko ponosni na to, da smo stali ob njem, bodisi v njegovi luči, bodisi v njegovi senci: vsekakor ob njem.«

Iz tega območja so tudi prispevki Ocvirkovega mentorja Kidriča o ustanovitvi slovenske stolice v Ljubljani ter o Prešernovih Laurah.

Urednik Ocvirk pa ni izpolnil napovedi, da bo *Ljubljanski zvon* objavil »vrsto esejev o znamenitih svetovnih pisateljih in mislecih: J. Joyceu, J. Dos Passosu, A. Huxleyju, P. Valéryju, J. Romainsu, L. Šestovu« (Borko 1933: 16). *Zvon* je v tem času objavil le esej o D. H. Lawrenceu izpod peresa Mirana Jarca, s katerim pa urednik ni bil zadovoljen, saj ga je moral avtor popravljati, ter članek o Tarasu Ševčenku Nikolaja Preobraženskega. Res pa je revija na kratko v rubriki *Obzornik* poročala o sodobnih literarnih dogodkih. Skladno z dogovorom z založnico je urednik objavljaj največ poročil o zahodni, zlasti francoski književnosti. Sam Ocvirk je poročal, da je André Malraux dobil za roman *Človeška usoda* (*Condition humaine*) Goncourtovo nagrado, in obveščal o Gidovi pesnitvi ter o novih romanih iz cikla *Ljudje dobre volje* (*Les hommes de bonne*

¹⁹ V. Levstik: Pismo A. Ocvirku (5. 11. 1934).

volonté) Julesa Romainsa. Jarc (1934: 288) pa je napisal članek o Célinovem romanu *Potovanje na konec noči* (*Voyage au bout de la nuit*), ki da je »našo vest vznemirjajoče zrcalo civilizacije dvajsetega veka«. Poleg francoske pa je *Zvon* poročal še o nemški književnosti, npr. o smrti Stefana Georgeja ter o novih literarnih »genijih« nacistične Nemčije. Kar nekaj je bilo poročil o ruski oziroma sovjetski književnosti. Medtem ko je Preobraženski pisal o Nobelovem nagrajencu Ivanu A. Buninu, pa je Kreft poročal o kongresu sovjetskih književnikov, na katerem so sprejeli doktrino socialističnega realizma in pozitivnega junaka.

Nekoliko obsežneje se je *Zvon* v Književnih poročilih posvetil prevodnemu slovstvu, zlasti tistemu, ki je tedaj izhajalo pri matični Tiskovni zadrugi. Posebej je bila poudarjena kritika prevodov. Medtem ko je Jarc le na kratko omenil kakovost Albrechtovega prevoda Zweigove *Marije Antoinette*, pa je Fran Šturm o Gspanovem prevodu Zolajevega *Germinala* napisal obsežno analizo. Urednik je objavljaj tudi nekaj ocen prevodov slovenske književnosti v tuje jezike (npr. Potokarjevi prevodi Cankarjeve proze, slovenska lirika v prevodu Lili Novy). Likovno umetnost pa je v tem času ocenjeval Karl Dobida. Nekoliko več pozornosti pa je zbudil glasbeni kritik Srečko Koporc, ki je ocenjeval operne in koncertne predstave. Slednji je sicer zavrnil Bravničarjevo revijo *Stoji, stoji Ljubljana*, vendar je napadel tudi kritika, ki je delo v *Slovenskem narodu* brez utemeljitve primerjal z golažem brez paprike. V kritiku se je prepoznal Fran Govekar, ki je pri uredniku takoj protestiral, da *Zvon* zaradi skladateljeve polomije zdaj ponižuje njega: »Vsak peresarski paglavec si že domišlja, da je literat ali resen kritik, ako se obregne ob mene!«²⁰ Ker je Govekar zagrozil, da bo prekinil s sodelovanjem, se je Ocvirk spoštljivo opravičil: »Prosim Vas, da ne vidite v tej stvari nikakega nasprotovanja (ali omalovaževanja) Vaših zaslug, ki so bile vsekakor pozitivne.«²¹

6 Zavrjnjeni rokopisi in odstop

Zgodba o urednikovanju pa ni le zgodba o objavljenih, marveč tudi o zavrjenih besedilih. Ocvirk namreč ni objavil nekaj del kasneje znanih avtorjev. Očitno je zavrnil novelo *Kočarji*, saj ga je Ivan Potrč, ko se je vrnil iz zapora, prosil, naj mu jo vrne. Zavrjnjeni avtor si je dal duška in skritiziral koncept revije, ki da ni naklonjena mladim in je omejena na določen krog ljudi:

Danes je treba brezusmiljeno razgaliti vse naše bedne razmere, goloto našega časa. O človek bi še moral biti mnogo več, biti bi moral borec za boljše življenje, da bi v kulturni krog stopilo tudi tistih 70, 80%, ki so danes od nje odtrgani. Zato tudi moja novela ni čista duhovnost, kaj, komaj s človekom se bori, s tistim človekom, ki mu je skorja kruha vprašanje življenja, zato je nizka, banalna, morda tudi zato ni za Ljubljanski zvon, ki je glasnik meščanske, gosposke duhovnosti.²²

Marca 1934 je Vladimir Pavšič, kasnejši Matej Bor, poslal *Zvonu* tri ljubezenske pesmi, ki tudi niso bile objavljene. Pavšič je v *Ljubljanskem zvonu* svojo poezijo objavil šele šest let kasneje (Mejak 1974: 7). Zanimivo, da Ocvirk ni objavil nekaterih

²⁰ F. Govekar: Pismo A. Ocvirku (30. 3. 1934).

²¹ A. Ocvirk: Pismo F. Govekarju (16. 5. 1934). NUK RMs 1011/IV.

²² I. Potrč: Pismo A. Ocvirku. (28. 11. 1934). NUK RMs 1011/IV.

dogodkov iz Prešernovega življenja (Vrazov, Machov obisk), ki mu jih je ob njihovi stoletnici ponujala Ilka Vašte, kasnejša avtorica romana o Prešernu.

Kljub dejstvu, da je prejel Turnerjevo štipendijo in nameraval odpotovati v tujino, je Ocvirk sprejel tudi uredništvo 55. letnika. V času njegove odsotnosti je bil za namestnika predviden nekdanji urednik Alfonz Gspan. V njegovi zapuščini se je ohranil osnutek zelo natančnega dogovora, kakšne naj bi bile namestnikove pristojnosti. Medtem ko naj bi urednik skrbel za idejne smernice in za razpored člankov, pa naj bi njegov namestnik pošiljal rokopise predpostavljenemu in zlasti opravljal korekture. Zanimivo, da dogovor določa, da namestniku ne bo potrebno uredniku pošiljati prispevkov K. Dobide, F. Kidriča, J. Kozaka, V. Levstika in O. Župančiča, saj jih bo lahko oddajal naravnost v tiskarno. Kljub natančno opredeljenim pristojnostim pa Ocvirk ni našel skupnega jezika z Gspanom, ki ga je v pismu, v katerem je odstopil od dogovora, obtožil, da pretirano zavlačuje s pripravami na nov letnik.²³ Ocvirk je v odgovoru poudaril, da ga je njegov »neutemeljen, nepričakovan, nerazumljiv, in celo žaljiv preobrat« presenetil ter da nič na svetu ni nadomestljivo.²⁴ Kasneje mu je bil za uredniškega namestnika določen Boris Rihterič, ki pa ni imel nobenih uredniških pravic, skrbel je le za redno pošiljanje rokopisov in revijo pripravjal za tisk.

Urejanje iz tujine pa je bilo v tedanjih razmerah nemogoče. Prva številka je izšla šele sredi februarja, čeprav bi morala že prvega januarja. V strahu, da bi *Zvon* izgubil stare naročnike, je načelnik založbe Fettich Ocvirku pisal ogorčeno pismo: »Kakor visoko cenim Vašo dobro voljo in pripravljenost, biti *Zvonu* tudi v tem letu, ko bivate v inozemstvu, s svojimi močmi čim najbolj na razpolago, vendar dvomim, če z Vašo laudanda voluntas moremo vzdrževati *Zvon*, cum desint vires.«²⁵ V Ljubljani so se menda proti uredniku obrnili tudi nekateri sodelavci, zlasti mlajši. Dne 18. 2. 1935 je Ocvirk pod številnimi pritiski odstopil kot urednik *Ljubljanskega zvona*: »Ker mi je pač mnogo na tem, da izhaja *Zvon* redno in morda z boljšim gradivom, se nikakor nisem hotel upirati izpremembni uredništva, čeprav se mi je zdel način, kakor se je to izvršilo, precej čuden. Naj bo kakorkoli že – poglavje z *Zvonom* je zdaj zaključeno.«²⁶ Tiskovna zadruga je namreč najavila, da bo revija ustavila, če se razmere ne uredijo. Sestali so se starejši sodelavci in Juš Kozak je bil zaradi urednikove odsotnosti pripravljen prevzeti uredništvo. Na to je pristal samo zato, ker se je menda pojavila skupina, ki je želela *Zvon* ubiti. Na Ocvirkovo odločitev je gotovo vplival tudi Kidrič, ki je podprl Kozaka, svojemu varovancu pa je svetoval: »Kommt Zeit, kommt Rat«.

7 Sklep

Anton Ocvirk je po enoletni krizi *Ljubljanski zvon* spravil na visoko raven. Po dolgem času je revija spet objavljala zvrstno raznovrstno poezijo, ki je segala od Župančičeve refleksivne, Seliškarjeve erotične do Klopčičeve socialne lirike. Zlasti pa je bila slogovno bogata proza. Ocvirk je objavljajal romane, ki so pripadali psihološkemu (Bevk) ali

²³ A. Gspan: Pismo A. Ocvirku (2. 12. 1934). NUK. R Inv. št. 3/2002.

²⁴ A. Ocvirk: Pismo A. Gspanu (4. 12. 1934). NUK. R Inv. št. 3/2002.

²⁵ O. Fettich: Pismo A. Ocvirku (14. 2. 1935).

²⁶ A. Ocvirk: Pismo O. Fettichu (18. 2. 1935).

socialnemu realizmu (Ingolič). V kratki prozi je prevladoval ekspresionizem (Grum) in nova stvarnost (Kreft). Medtem ko so bili odmevni eseji o domačih vprašanjih, saj so sprožali polemike zlasti s sodelavci konkurenčne *Sodobnosti*, pa urednik ni imel sreče s spisi o svetovni književnosti. Čeprav je Ocvirk prispeval k ponovni uveljavitvi te revije na Slovenskem, pa je njegov odhod v tujino skoraj povzročil novo krizo *Ljubljanskega zvona*.

LITERATURA

- Božidar BORKO, 1933: Novi urednik *Ljubljanskega zvona* o svojem programu. *Jutro* 300, 24. 12. 16.
- Božidar BORKO, 1934: Ponarejevalci dejstev. *Jutro* 36, 14. 2. 3–4.
- Fran GOVEKAR, 1934: Pisma Ivana Cankarja meni. *LZ* 54. 95–106.
- Slavko GRUM, 1935: Deček in blaznik. *LZ* 55. 11–18.
- Anton INGOLIČ, 1980: *Moje pisateljjevanje*. Ljubljana: MK.
- Miran JARC, 1934: Potovanje v zadnjo globino noči. *LZ* 54. 287–288.
- Mile KLOPČIČ, 1934: Recept za pesnika. *LZ* 54. 140.
- Juš KOZAK, 1961: V prostoru in času. *Prešernov koledar 1962*. Ljubljana : Prešernova družba. 61–65.
- Lado KRALJ, 2006: Dnevnik in pismo kot modela slovenske kratke proze med vojnoma. *Slavistična revija* 54. 205–220.
- Stanko LEBEN, 1934: Bajke in resnica. *Sodobnost* 2. 1–5.
- Vladimir LEVSTIK, 1934: Poslanstvo besede. *LZ* 54. 65–75.
- Mitja MEJAK, 1974: K izboru lirike Mateja Bora. Vladimir Pavšič – Matej BOR. *Izbrano delo II*. Ljubljana: CZ. 5–21.
- Dušan MORAVEC, 2006: Opombe. Ludvik Mrzel. *Zbrano delo 1*. Maribor: Litera. 801–887.
- Jože MUNDA, 1992: Opombe. Juš Kozak. *ZD* 5. Ljubljana: DZS. 439–556.
- Anton OCVIRK, 1934: *Ljubljanski zvon* in slovenstvo. *LZ* 54. 129 –
- Anton OCVIRK, 1938: Pregled slovenske literature od leta 1918 do 1938. *LZ* 58. 459–463, 593–599.
- Dušan PIRJEVEC, 1959: Opombe. Oton Župančič. *ZD* 3. Ljubljana: DZS. 307–592.
- Josip VIDMAR, 1934: *Ljubljanski zvon*. *Sodobnost* 2. 67–69.
- Josip VIDMAR, 1934: Ocvirk pod Zvonom. *Sodobnost* 2. 177–79.
- Oton ŽUPANČIČ, 1934: Med ostrnicami. *LZ* 54. 5–7, 206–207, 609–611.

SUMMARY

After a year-long crisis Anton Ocvirk brought *Ljubljanski zvon* to a very high level. After a long time, the journal began publishing poetry of various genres, spanning from Župančič's reflexive, Seliškar's erotic to Klopčič's social lyrical poetry. Prose was particularly stylistically rich. Ocvirk published novels belonging to psychological (Bevk) or social realism (Ingolič). In short prose, expressionism (Grum) and new reality (Kreft) were predominant. While the essays about domestic literary topics were very resonant, as they triggered polemics particularly with the contributors of the competition, *Sodobnost*, the editor did not have much luck with essays about world literature. Although Ocvirk helped the journal to renew its prominence, his departure abroad almost caused another crisis for *Ljubljanski zvon*.